

№ 34 (723)
Верасень 2018 года

Краязнаўчая газета

Выдаецца з красавіка 2003 года

bfk.by

У нумары:

- ➔ **Малая радзіма: імёны і мясціны, што дарагія –** стар. 4
- ➔ **Аграсядзібы: адметнасці і каларыт –** стар. 5
- ➔ **«Вянок»: асобнік ад Янкі Саламевіча –** стар. 6

Вяртанне першага «Буквара»

У Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі прадставілі факсімільнае выданне першага ў свеце «Буквара». Прэзентацыя рарытэта стала чарговай падзеяй у шэрагу мерапрыемстваў, прысвечаных святкаванню 400-годдзя «Буквара», якія ладзіць бібліятэка з пачатку года.

6 верасня Міністр замежных спраў Рэспублікі Беларусь Уладзімір Макей прэзентаваў «Буквар» прадстаўнікам дыпламатычных місіяў у нашай краіне і членам Нацыянальнай камісіі Рэспублікі Беларусь па справах ЮНЕСКА.

Дзякуючы намаганням беларускіх навукоўцаў,

брытанскіх беларусістаў, Міністэрства замежных спраў, Міністэрства культуры і Міністэрства адукацыі Рэспублікі Беларусь, дыпламатычных прадстаўніцтваў, падтрымцы банкіраў быў здзейснены маштабны навуковы міжнародны праект узнаўлення кніжнага помніка – перша-

га моўнага падручніка на стараславянскай мове, які ўвайшоў у сусветны ўжытак пад назвай «Буквар».

«Буквар» яўна славенска пісанай чтвення оучиши хотящим в полезное руковождение» пабачыў свет 24 ліпеня 1618 г. у мястэчку Еўе пад Вільняй ў друкарні Віленскага Свята-Духавага праваслаўнага брацтва, якое было адным з буйных цэнтраў асветы, адукацыі і культуры ў Вялікім Княстве Літоўскім.

Па звестках намесніка дырэктара бібліятэкі Алеся Сушы, фундаваў выданне вядомы дзяржаўны і вайсковы дзеяч ВКЛ, князь, троцкі падкаморы Вагдан Агінскі, уладальнік маёнтка ў Еўе, куды ў 1610 г. з Вільні пераехала друкарня пасля забароны дзейнасці пры Віленскім манастыры Святога Духа. Б. Агінскі быў адным з заснавальнікаў Віленскага праваслаўнага брацтва.

Буквар выдалі ў зручным да карыстання кішэнным фармаце (1/8 аркуша) на 54 старонках. У падручніку былі змешчаныя алфавіт (у звычайным і адваротным парадку), прыклады складоў, самыя простыя словы, пералік знакаў прыпынку, лічбы старажытнай кірылічнай традыцыі, некаторыя правілы граматыкі. У якасці тэкстаў для чытання ўключаны гімны, Божыя запаведы, пропаведзі, цытаты з Бібліі,

шматлікія маральна-выхаваўчыя тэксты. Тэксты пададзены з рознымі варыянтамі кірылічных шрыфтоў, аздобленыя дэкаратыўнымі элементамі, гравіраванымі застаўкамі.

Сёння ў свеце вядомыя два асобнікі «Буквара», якія захоўваюцца ў Бібліятэцы Мідл Тэмпл у Вялікабрытаніі і ў Каралеўскай бібліятэцы Даніі.

Вядома, што ў Лондан «Буквар» быў прывезены ў пачатку XVII ст. калекцыянерам вучобных выданняў Робертам Эшлі. Упершыню кніга была апісаная ў каталогу бібліятэкі ў 1700 г. Толькі праз два з паловай стагоддзя, у 1957 г., «Буквар» быў узгаданы ў аглядзе славянскіх выданняў Каралеўскай бібліятэкі ў Капенгагене. Першы дэталёвы аналіз «Буквара» з Бібліятэкі Мідл Тэмпл быў выкананы айцом Аляксандрам

Надсанам у 1973 г. Першая лічбавая копія кнігі была зробленая ў 2015 г.

Разам з факсімільна «Буквара» двума асобнымі тэмамі выдадзены яго пераклад на сучасную беларускую мову, выкананы кандыдатам філалагічных навук Галінай Ціванавай. Да выдання дадаецца даследаванне пасці аўтараў на беларускай, рускай і англійскай мовах пад назваў «Першы «Буквар». Даследаванні».

Трохтомнае выданне надрукаванае ў Латвіі накладам 1 000 асобнікаў. «Буквар» будзе перададзены ў бібліятэкі, адукацыйныя, навуковыя і культурныя ўстановы краіны. Рыхтуецца выпуск другога накладу, тады, магчыма, з'явіцца ён і ў кніжных крамах. А пакуль пазнаёміцца з факсімільным выданнем можна ў Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі.

Намаі КУПРЭВІЧ
Фота аўтара

Факсімільнае выданне «Буквара»

індывідуальны - 63320, ведамасны - 633202

58 прэкладаў неаббыкавасці

4 верасня на цэнтральнай плошчы Навагрудка была ўрачыста адкрыта фотавыстаўка «Практычны асобы». На 29 беларускамоўных стэндах – здымкі, што распавядаюць аб праектах, якія апошнім часам рэалізуюцца пры фінансавай падтрымцы Еўрапейскага саюза. Гэта чацвёрты сезон выстаўкі, што з 2015 г. больш чым у 30 гарадах Беларусі прадставіла 58 праектаў. Яе героі – грамадскія дзеячы і прадстаўнікі мясцовых уладаў, супрацоўнікі міністэрстваў і ведамстваў, школьнікі, студэнты, настаўнікі, інжынеры, навукоўцы, фермеры. Усяго прадстаўлена 58 асабистых гісторыяў.

Навагрудак – другі пасля Полацка горад, які ў 2012 г. далучыўся да Пагаднення мэраў, калі ўзяў абавязкі да 2020 г. скараціць выкіды вуглякіслага газу

да 20 адсоткаў. У рэгіёне ўжо рэалізаваныя некалькі значных энергаэфектыўных праграмаў і праектаў па ўкараненні аднаўляльных крыніцаў энергіі.

Вываўка мае на мэце праз асобу героя падаць праект, што змяніў жыццё людзей у лепшы бок. Дапаўняе усё інфаграфіка, што паказвае механізм і найважнейшыя характарыстыкі кожнага праекта. Тэматыкай новага сезона сталі зялёная эканоміка, развіццё сельскіх тэрыторыяў, адукацыя, турызм, культура, бізнес, інклюзіўныя практыкі.

Пад час урачыстага адкрыцця выстаўкі эксперт Юрый Літавар расказаў пра вынікі праекта «Развіццё аднаўляльных крыніцаў энергіі ў Навагрудскім раёне – Дарожная карта для экалагічна чыстай тэрыторыі». У Нава-

грудскім аграрным каледжы адкрыты навуцальна-кансультацыйны цэнтр па аднаўляльных крыніцах энергіі, а Цэнтральная раённая бальніца атрымала сістэму гарачага водазабеспячэння, што скарыстоўвае энергію сонца.

З суседняй Ліды на адкрыццё выстаўкі прыехаў кіраўнік Лідскай мікраэканамічнай арганізацыі ГА «Рэспубліканская асацыяцыя інвалідаў-калясачнікаў» Аляксандр Аўдзевіч, удзельнік праекта «Вучыцца, каб дзейнічаць». Ён адзначыў, што з дапамога праекта ў Гомелі, Гродне і Віцебску створаныя рэсурсныя цэнтры для дадатковага навучання дарослых. А ў 17 гарадах і пасёлках краіны ажыццяўляюцца 12 адукацыйных праектаў для слабаабароненых групаў насельніцтва.

Выступілі на адкрыцці выстаўкі намеснік старшыні Навагрудскага райвыканкама Святлана Каралько і каардынатар па пытаннях прэсы і інфармацыі аддзела праграмаў супрацоўніцтва Прадстаўніцтва Еўрапейскага саюза ў Рэспубліцы Беларусь Таццяна Аляксеева.

Фотавыстаўка «Практычны асобы» у Навагрудку прабудзе да 16 верасня. Далей яе да 30 верасня пабачыць у Шчучыне. Потым выправіцца ў вандроўку па абласных цэнтрах краіны.

Падрыхтаваў Уладзімір ПУЧЫНСКІ
Фота прадстаўлення камунікацыйнага агенцтвам EZERIN.COM

Юрый Літавар

Таццяна Аляксеева

На тым тыдні...

✓ 2 верасня ў мястэчку Ракаў трэці раз прайшоў фестываль культуры «Ракаўскі фэст». У Ракаве здаўна песна пераплеценая культуры розных народаў. Асаблівага росквіту мястэчка дасягнула ў 1930-я гг., калі апынулася на памежжы Польшчы і СССР.

Пад час канцэртнай праграмы можна было пачуць выступленні калектываў «Гасцінец», «Nevrida», «Вербіца», «Мішпах», «Гіль захав», «Стары Ольса», «Karola ze Wsi Watszawa» (Польшча). Ахвочыя маглі паўдзельнічаць у тэатралізаваным квэсце паводле кнігі Сяргея Пясецкага «Каханак Валікай Мядзведзіцы». Выхаванцы Ракаўскай дзіцячай школы мастацтваў падрыхтавалі выстаўку, прысвечаную Фердынанду Руччыцу.

✓ 3 верасня ў Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі адкрылася фотавыстаўка Анатоля Дрыбаса «Гучныя краіны».

А. Дрыбас з фотаапаратам у руках аб'ездзіў усю Радзіму, каб захаваць адметнасці «зямлі пад белымі крыламі». Яго фатаграфіі ўпрыгожваюць многія тэматычныя альбомы і энцыклапедыі: «Хатынь», «Ю.М. Пян», «Барысаў», «Шкляў», «Мінск» і 9 фоталабарыяў, прысвечаных помнікам культуры Беларусі (касцэлы, царквы, манастыры). Большасць кніг, што выходзіць у выдавецтве «Беларуская Энцыклапедыя імя П. Броўкі», аздабляюць фотаздымкі майстра.

✓ 4 верасня ў Нацыянальным гістарычным музеі Рэспублікі Беларусь адкрылася выстаўка «Ванд-

роўкі душы. Маладзечанская школа выцінанкі». Экспазіцыя складаецца з твораў мастакоў, якія стаяць каля вытокаў адраджэння Маладзечанскай школы выцінанкі: Наталлі Чырвоначвай, Лізаветы Чырвоначвай, Людмілы Валковіч-Борыс. Вываўка прымеркаваная да 60-годдзя Маладзечанскага дзяржаўнага музычнага каледжа імя М.К. Агінскага.

✓ 4 верасня ў Музеі гісторыі тэатральной і музычнай культуры пачала працаваць выстаўка «Адзёны нашых продкаў». У багатай калекцыі гравюраў XVIII – XIX стагоддзяў рускіх і замежных мастакоў са збору Расійскай дзяржаўнай бібліятэкі мастацтваў прадстаўлены касцюмы шматлікіх народаў, якія цягам мінулых стагоддзяў засялялі Расію. Сярод іх – народы Паўночнага Каўказа і Памаложжа, Крайняй Поўначы і Сібіры, а таксама Сярэдняй Азіі, Прыбалтыкі, Беларусі, якія ўваходзілі ў склад Расійскай імперыі.

✓ 6 верасня ў філіяле Нацыянальнага гістарычнага музея Рэспублікі Беларусь «Дом-музей Із'езда РСДРП» пачала працаваць выстаўка «Падарожжа вакол свету. Маркі з мінулага». Паводле неафіцыйных і вельмі прыблізных падлікаў, у свеце існуе ад 50 да 100 мільянаў калекцыянераў паштовых марак. На выстаўцы экспануюцца маркі Францыі, Швецыі, Швейцарыі, Італіі, Партугаліі, ЗША, Канады, Мексікі, каланіяльныя маркі, а таксама паштоўкі і канверты першай паловы XX стагоддзя.

✓ 6 верасня ў Арт-гасцёўні «Высокае месца» адкрылася выстаўка жывапісу і графікі «Мінск. Горад і людзі» з прыватнага збору Іны і Аляксандра Радаевых. У экспазіцыі больш за 60 працаў. Можна ўбачыць цэнтральныя вуліцы Мінска на палотнах Міхаіла Чэпіка «Мост над Свіслаччу» і Абрама Кроля «Плошча Леніна», графічных аркушах Сямёна Геруса «Круглая плошча» і Анатоля Тычыны «Проспект Сталіна». Можна ўбачыць Мінск 1960-х гг. з вокнаў майстарні Барыса Арацкева, і шмат хто, напэўна, не пазнае Паркавую магістраль (цяпер праспект Пераможцаў, а крыху раней праспект Машэрава) з недабудаваным Палацам спорту. А для кагосьці будзе адкрыццём, што на плошчы Свабоды хадзіў трывай, які пакінуў след на палатне Б. Арацкева «Трамвайнае кола ў Верхнім горадзе».

✓ 6 верасня ў Літаратурным музеі Максіма Багдановіча ў Мінску пры ўдзеле Рускага музея фатаграфіі (Ніжні Ноўгарад, Расія) адкрылася выстаўка «Максім & Максім», прымеркаваная да 160-годдзя ніжарадскага фатографа Максіма Дамітрыева.

Майстэрня «Новая фотаграфія М. Дамітрыева» ў Ніжнім Ноўгарадзе з'яўлялася цэнтрам прыцягнення, зрабіў здымак на памяць прыходзілі вядомыя ніжарадцы і госці горада. Дзякуючы фатографу мы маем унікальныя здымкі бацькі паэта Адама Багдановіча, яго родных – сёстраў, пляменнікаў і пляменніцаў. Фатаграфіяў М. Багдановіча, зробленых М. Дамітрыевым, пакуль не выяўлена, але на выстаўцы можна ўбачыць усё вядомыя на сёння здымкі паэта, зробленыя цягам яго жыцця ў розных гарадах і рознымі фатографамі.

✓ 7 верасня ў філіяле Нацыянальнага гістарычнага музея Рэспублікі Беларусь «Гасцёўня Уладзіслава Галубка» адкрылася выстаўка прыватнай калекцыі «Мінская парцеляна з бабулінага серванта». На ёй прадстаўлена ўнікальная калекцыя парцеляны Мінскага парцелянафаінасавага заводу, гісторыя якога налічвае больш за 100 гадоў.

✓ 8 верасня Нацыянальны гістарычны музей Рэспублікі Беларусь разам з грамадскай арганізацыяй «Ахова птушак Бацькаўшчыны» ладзілі Ноч кажаноў. Пад час не можна было даведацца, што такія кажаны, якія іх віды жывуць у Беларусі, што ім пагражае і што рабіць, калі яны пасяліліся побач ці заляцелі ў хату. Імпрызза адбылася ў межах XXI Міжнароднай ночы кажаноў, якую напрыканцы жніўня ці ў пачатку верасня адзначаюць у Еўропе, Азіі, Афрыцы, ЗША і на Блізкім Усходзе. Міжнародная ноч кажаноў праходзіць пад эгідай Пагаднення аб захаванні папуляцыі еўрапейскіх кажаноў.

✓ 8 верасня, у Дзень горада, у Мінскай гарадской ратушы адбыліся паказы дакументальных фільмаў пра Мінск, падрыхтаваныя пры ўдзеле студыі дакументальнага кіно «Летапіс» Нацыянальнай кінастудыі «Беларусьфільм».

Студыя «Летапіс» была ўтвораная ў 1968 г. на базе Мінскай студыі навукова-папулярных і хранікальна-дакументальных фільмаў і стала структурным падраздзяленнем «Беларусьфільма». За гэтыя дзесяцігоддзі было створана каля тысячы дакументальных фільмаў – сведчанняў найноўшай гісторыі Беларусі.

Да школьных адкрыццяў

На Карэліччыне Дзень ведаў святкавалі ўвесь дзень. Зранку 1 верасня ў школах раёна прайшлі ўрачыстыя лінейкі і першыя ўрокі. А ў

другой палове дня на цэнтральнай плошчы Карэлічаў пачалося раённае свята «На сустрэчу да школьных адкрыццяў».

Вядучыя Рыта Яроцкая і Міхаіл Башко запрасілі гледачоў адзначыць 1 верасня творча і незабыўна – спевамі ды вершамі.

А якое свята без падарункаў? Таму начальнік аддзела ідэалагічнай работы, культуры і па справах моладзі Карэліцкага райвыкама Іна Санчук разам з дырэктарам Карэліцкай раённай бібліятэкі Ліліяй Арцхоўнага ўдзельнічалі ў акцыі «Лета і кнігі» Вераніку Міхайлоўскую, Уладзіслава Клікоцкую, Дар'ю Лейка і Мілану Маклюк.

Потым на сцэне выступілі таленавітыя карэліцкія дзеці. Салісты, вакальныя гурты, прамоўцы, выканаўцы музыкі на балалайках і гітарах – усе шчодра дэяліліся талентам і выдатным настроем. Дарэчы, новы навучальны год – не толькі заняткі і факультатывы, але і цудоўная магчымасць паспрабаваць сябе ў творчасці, напры-

клад, у Карэліцкай дзіцячай школе мастацтваў.

Не абышлі бокам раённае свята і супрацоўнікі Таварыства выратавання на вадзе. А Карэліцкі раённы аддзел па над-

звычайных сітуацыях стварыў шыкоўную інтэрактыўную пляцоўку, дзе ўсе ахвочыя маглі пабыць у ролі пажарных.

Марына КАЗЛОВІЧ, тэкст і фота

Яблычны рай у музеі Максіма

Напрыканцы жніўня ў Літаратурным музеі Максіма Багдановіча адкрылася выстаўка твораў Генадзя Чыстага «Яблычны рай». Ва ўрачыстым адкрыцці ўзялі ўдзел былыя і сённяшнія калегі мастака, супрацоўнікі Дзяржаўнага музея гісторыі беларускай літаратуры, Дзяржаўнага літаратурнага музея Янкі Купалы, Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі, прыхільнікі таленту жывапісца.

З прывітальным словам да ўдзельнікаў імпрэзы звярнулася намеснік дырэктара па навуковай працы Дзяржаўнага музея гісторыі беларускай літаратуры Настасся Кальцова, якая згадала найбольш значныя музейныя праекты Генадзя Рыгоравіча – стварэнне пастаянных экспазіцыяў у Музеі Адама Міцкевіча ў Навагрудку, філіялаў «Музей-сядзіба Францішка Багушэвіча «Кушляны»», «Літаратурны музей Кузьмы Чорнага» ў Цімкавічах, першай чаргі экспазіцыі музея-запаведніка «Насвіж».

Нагадаем, што мастак стварыў выстаўкі ў Літаратурным музеі Максіма Багдановіча, экспазіцыю ў філіяле «Фальварак Ракуцёўшчына» ў Маладзечанскім раёне, у

Доме-музеі Максіма Багдановіча ў Яраслаўлі. Яго і сёння добрым словам узгадваюць яраслаўцы, калі даведаліся пра адкрыццё выстаўкі «Яблычны рай», свае шчырыя віншаванні перадалі загадчык музея М. Багдановіча Наталля Прохарава, Дзмітрый Полазнеў. Апошні ў свой час быў дырэктарам музея-запаведніка А. Някрасава «Карабіха», установы, якая ўзяла пад сваё крыло беларускі музей.

Пра паграбавальнасць мастака да калегаў і, найперш, да сябе, да сваёй працы добра ведае Вольга Гулева, загадчык навукова-экспазіцыйнага аддзела Дзяржаўнага музея гісторыі беларускай літаратуры. Яна згадала найбуйнейшыя выставачныя праекты, які Г. Чысты ажыццявіў у вя-

дучым літаратурным музеі Беларусі. Адзначыла, што многія з часовых экспазіцыяў шкада было дэмантаваць, бо яны былі зробленыя на высокім навуковым і мастацкім узроўні, адпавядалі ўсім патрабаванням сталых экспазіцыяў. Але, па словах Вольгі Барысаўны, выстаўкі, створаныя Чыстым, застаюцца ў фотаздымках, афішах, у памяці музейных супрацоўнікаў і наведнікаў; і з гэтымі словамі пагадзіліся ўсе прысутныя.

Цікавыя гісторыі аб сумеснай працы з Г. Чыстым пачулі госці імпрэзы ад Файны Вагнасовай, былога супрацоўніка Дзяржаўнага літаратурнага музея Янкі Купалы. Таццяна Захарава і Таццяна Сапега, якія працуюць у Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі, раскрылі «сакраты» некааторых сваіх экспанатаў. Калі няма магчымасці паказаць у часовай экспазіцыі арыгінальныя кнігі, газеты, рукапісы, фотаздымкі, на дапамогу пры-

ходзіць Г. Чысты. З пад яго таленавітых рук выходзяць шыкоўныя муляжы, якія амаль немагчыма адрозніць ад сапраўдных унікальных прадметаў.

Для мастака на імпрэзе гучалі не толькі прыгожыя словы. Алеся Сівохіна падарыла прысутным лірычныя, пяшчотныя песні. Яна, як і мастак, мае розныя таленты, спявае і займаецца выхаваннем маладога пакалення, з'яўляецца галоўным рэжысёрам і

мастацкім кіраўніком Народнага студэнцкага тэатра «Жывое слова». Напрыканцы адкрыцця выстаўкі «Яблычны рай» наводзе традыцыі, уведзенай Г. Чыстым, адбыўся розыгрыш адной карціны. Праўда, гэтым разам працэс быў больш складаным, магчымасць стаць удадальнікам адной з цудоўных акварэляў атрымлівалі тыя госці, якія змаглі даць правільны адказ на пытанні «яблычнай віктарыны».

У выставачным праекце «Яблычны рай» Г. Чысты раскрываеца як таленавіты жывапісец. Ён працуе ў розных жанрах – партрэт, нацюрморт, пейзаж, у розных тэхніках – акварэль, пастэль. Ёсць у мастака галоўныя «героі» – розных гатункаў яблыкі, што прысутнічаюць у кожным творы, – жоўтыя, чырвоныя і зялёныя, вялікія і малыя. Але лепш адзін раз убачыць гэтую прыгажосць, чым сто разоў прачытаць пра яе...

Таму, шануюныя чытачы «Краязнаўчай газеты», шчыра запрашаем наведваць цудоўную выстаўку мастацкіх працаў Г. Чыстага, каб патрапіць у рай... Яблычны рай...

Ірына МЫШКАВЕЦ, вядучы навуковы супрацоўнік Літаратурнага музея Максіма Багдановіча Фота Таццяны САПЕГА

Нашы спачуванні

Рэдакцыя «Краязнаўчай газеты» выказвае шчырае спачуванне Юрыю Паўлавічу Чайкоўскаму і Ліліі Паўлаўне Маруціц з прычыны смерці іх мамы, аўтаркі «Краязнаўчай газеты», паэткі Алены Іванаўны ЧАЙКОўСКОЙ. Друкуем апошні верш Алены Іванаўны.

Небасхіл

Усё жыццё ідзе да яго,
У спякоту, снегапад.
Не дасягаеш усяго,
Вяртаецца назад.
А ён усё маніць за сабой,
Знікае ў далачынь.
А ты ўсё роўна ідзеш за ім,
Хоць і няма прычын.
Не толькі ты перамагаў
Свой небасхіл у жыцці,
І вось на паўдарозе ўпаў,
Калі не змог ісці.
І падымаўся, і ішоў,
Пакуль хапіла сіл.
Нарэшце ты яго знайшоў
Ў цішы, сярод магіл.

3 любоўю да роднага Палесся

Летась выйшла ў свет трылогія гомельскага пісьменніка Уладзіміра Гаўрыловіча «Палешукі».

Аматыры роднага слова палюбілі яго кнігі «Сподня яблыкі», «Забранае шчасце», «Плата за каханне», «Анёлак мой, анёлак», «Цяпло маладзкі» і іншыя. Як адзначаў доктар філалагічных навук, прафесар Іван Штэйнер, аўтар паказаў у сваіх творах землякоў-палешукоў на гэтай цудоўнай зямлі ў часе і прасторы, у вечнай стабільнасці і пастаяннай зменлівасці.

Трылогію склалі раманы «Забранае шчасце», «Пале-

шукі» і «...Тут твае карані». У творах адлюстраваны падзеі жыцця палешукоў пачынаючы з 1930-х гадоў і да нашага часу. Паказваючы ў многім трагічныя лёсы жыхароў Тураўшчыны і Жыткавіччыны, пісьменнік стварае панараму народнага побыту на Палессі. Аўтар сцвярджае: ніхто і нішто не можа скарыць наш народ, які жыве паводле справядлівых законаў добра і справядлівасці. Таксама ў зборнік увайшла новая апошняя ў У. Гаўрыловіча «Краіна Валодзькава».

Міхась СІВА

Нагадваем нашым чытачам аб аб'яўленым сёлета ў маі газетамі «Звязда» і «Краязнаўчая газета» конкурсе, прысвечаным Году малой радзімы.

Элегія адчування радзімы

Палажэнне аб рэспубліканскім конкурсе «Славутыя імёны маёй малой радзімы»

1. Агульныя палажэнні

1.1. Рэспубліканскі конкурс «Славутыя імёны маёй малой радзімы» праводзіцца ў межах Года малой радзімы і скіраваны на актывізацыю дзейнасці грамадскіх і дзяржаўных арганізацый, грамадскіх ініцыятыў, грамадзян па пошуку і зборы гістарычных і сучасных звестак аб вядомых выхадцах з канкрэтных населеных пунктаў і рэгіёнаў у мэтах ушанавання памяці і папулярызавання іх дзейнасці.

1.2. Арганізатарамі конкурсу з'яўляюцца ГА «Беларускі фонд культуры», рэдакцыя газеты «Звязда» і «Краязнаўчая газета».

- 1.3. Прыкладны змест конкурсных заявак і праектаў:
- збор матэрыялаў і напісанне радаводаў славутых дзяцяў і знакамітых выхадцаў канкрэтных рэгіёнаў;
  - стварэнне кніг, падрыхтоўка хроніка-дакументальных фільмаў, радыё- і тэлеперадач;
  - складанне памятных календароў, падрыхтоўка ілюстраваных альбомаў, прысвечаных вядомым землякам, збор фотаздымкаў пра іх;
  - устаноўка памятных дошак і памятных знакаў, капітак, прысвечаных вядомым людзям – выхадцам з гэтых мясцін;
  - запісы ўспамінаў старэйшых жыхароў пэўных населеных пунктаў;
  - стварэнне музейных экспазіцый, мемарыяльных залаў (пакояў) у мясцовых бібліятэках, музеях і школах.

2. Умовы ўдзелу і парадак правядзення конкурсу

2.1. У рэспубліканскім конкурсе «Славутыя імёны маёй малой радзімы» могуць прымаць удзел юрыдычныя, фізічныя асобы і групы грамадзян.

2.2. На конкурс могуць быць прадстаўлены як рэалізаваныя (не раней 2017 года), так і тыя праекты, што знаходзяцца ў стане рэалізацыі.

2.3. Ход конкурсу будзе шырока асвятляцца на старонках газет «Звязда» і «Краязнаўчая газета», у рэгіянальных і мясцовых СМІ.

2.4. Падача матэрыялаў на конкурс (апісанне, фота- і відэаматэрыялы, публікацыі ў СМІ) ажыццяўляецца да 31 снежня 2018 года ў Беларускі фонд культуры (220029, г. Мінск, Траецкая набярэжная, 6).

3. Падвядзенне вынікаў конкурсу

3.1. Ацэньваць конкурсныя праекты будзе конкурсная камісія ў складзе прадстаўнікоў арганізацый-заснавальнікаў і партнёраў конкурсу.

3.2. Лепшыя конкурсныя праекты будуць адзначаны спецыяльнымі дыпламамі і каштоўнымі падарункамі.

3.3. Па выніках рэспубліканскага конкурсу найбольш цікавыя праекты будуць прэзентавацца ў Мінску, уключаны ў інфармацыйны банк для шырокага інфармавання грамадскасці і зацікаўленых арганізацый, мясцовых органаў улады.

Заканчэнне лета, маяўніча апісанае ў паэме «Новая зямля», і 95-годдзе якой святкуецца сёлета, Дзяржаўны літаратурна-мемарыяльны музей Якуба Коласа адзначаў мастацка-музычнай імпрэзай, што спалучыла творчых асобаў Вілейскага цэнтра эстэтычнага выхавання.

Мастачка і кіраўнік студыяў Ала Судніковіч падрыхтавала жывапісную кветкавую выстаўку-падарунак пад назвай «Адчуванне радзімы».

Канцэпцыя выстаўкі адлюстраваная ў цэнтральным артаб'екце – націюрморце, дзе спалучаныя восенскія дары роднай Вілейшчыны з вырабамі ручной працы майстроў лозапляцення і ткацтва. Сцены выставачнай залы былі расквечаныя сакавітымі рознакаляровымі карцінамі з выявамі кветак, падобнымі да традыцыйных народных арнамантаў і ўзораў выцінанкі, і, як адзначана ў анатацыі, «у якіх увасобіліся ўспаміны дзяцінства, традыцыі продкаў у роспісе куфраў, маляваных дываноў, гісторыя сям'і, характэрнае прыроды роднага краю».

Побач з карцінамі змяшчаныя вырабы ручнога ткацтва: абрус, ручнікі і покрыва, вытканыя бабулямі мастачкі Марыяй Пятроўнай Бічун (1914 – 1984) (бацькава маці) і маці матулі Параскевай Паўлаўнай Шут (1896 – 1968). Іх хаты знаходзіліся на процілеглых канцах вёскі Крывое Сяло (цяпер у Вілейскім раёне), а парадніліся, калі адзіны сыноч Марыі Расціслаў пакахаў малодшую з чатырох дачок Параскевы (усяго ў яе было 12 дзяцей) Тамару.

На жаль, жаночыя ці мужчынскія строю ў бабуліных куфрах не захавалася, бо з саматканых тканінаў выраблялася ў асноўным працоўная вопратка. Святочныя строі традыцыйна шлі з набытых тканінаў, якія прывозілі з Вільні ці Польшчы, бо вёска знаходзілася на бойкіх гандлёвых тратах. Але захавалася шмат фотаздымкаў, якія мастачка плануе скарыстаць у чарговым выставачным праекце.

Кіраўніца народнага калектыву аўтарскай песні «Элегія» Таццяна Захарыч (яна ж дырэктарка цэнтра эстэтычнага выхавання) і удзелны ансамбля – сталыя сябры музея, а іх творчасць добра вядомая не толькі ў Вілейцы і Беларусі, але і за межамі: у Расіі, Літве,

Зінаіда Камароўская і Ала Судніковіч

Польшчы і Германіі. Налета калектыву адзначаць 20-годдзе, верагодна, у сталіцы пакажа сваю юбілейную праграму. У творчым багажы музыкаў з сродна ўласных песень і напісаных на вершы беларускіх і рускіх класікаў і сучасных паэтаў, шэсць запісаных кружэлак.

У гасцінай зале дома Якуба Коласа адбылася творчая вечарына Т. Захарыч. Была прадстаўленая літаратурна-музычная кампазіцыя «Размова з сэрцам». У выкананні спн. Таццяна прагучалі вершы Якуба Коласа, паэты Вілейшчыны, песні Уладзіміра

Лапцкіна на словы Якуба Коласа, Навума Гальпяровіча, Івана Лашукі, Валерыя Максімовіча, Канстанціна Буіло, Іны Фраловай, папулярныя рускія раманы. У аўтарскім выкананні з удзелам музыкаў «Элегія» Вікторыя Амеляновіч Т. Захарыч прагучалі інструментальныя творы У. Лапцкіна ды іншых кампазітараў. Сваё майстэрства прадэманстравалі гітарыст Мікіта Аўрэіцэвіч, які вучыцца ў Маладзечанскім каледжы імя М.К. Агінскага.

Намалі КУПРЭВІЧ
Фота аўтара

Мікіта Аўрэіцэвіч

Апошняя субота ліпеня для загадчыка сектара спорту і турызму Мёрскага райвыканкама Ларысы Малецкай, інструктара-метадыста па турызме ФСК «Міёры» Алены Лаўрыновіч, намесніка дырэктара РДК Аляксея Гайдзеля і карэспандэнта «Міёрскіх навінаў» была рабочай, прыемнай і цікавай. Прапануем чытачам «Краязнаўчай газеты» справядачу тамтэйшай журналісткі пра цікавую вандроўку.

Адметнасці і каларыт вярта шукаць

У аграсядзібах раёна праходзіў Дзень адчыненых дзвярэй. Выправіліся знаёміцца з умовамі і перавагамі сельскага адпачынку.

Першы пункт маршруту – аграаксядзіба «Орцаўская прыстань». Гаспадар Іосіф Шабуцкі сустракае ў весніцах. Адразкі звяртаеш увагу на драўляны плот, аздоблены фігуркамі рыбак і рыбалоўнай сеткай. «Отдыхать хорошо, а хорошо отдыхать – ещё лучше», – сведчыць надпіс на падвясной шыльдзе. Некалькі крокаў да возера. На беразе ласня. Папарышыся – і заскоквай у прахалодны вадаём. Ёсць вышка для аматараў нырцаваць.

вядаспад, у Лявонпаль на сядзібу Лапацінскіх, у райцэнтры. Аграаксядзіба «Антоняўка» ў Мілашове прымае гасцей трэці год. Сярод адпачывальнікаў ужо з’явіліся сябры.

– Другі год прыязджае сям’я з Пецярбурга. Спадабалася тут. Знаёмяцца з іншымі мясцінамі. Ездзілі разам у Друю, Браслаў. У такіх вандроўках і мы даведваемся шмат цікавага пра свой край, – расказвае гаспадарыня Таццяна Тычко.

Сядзібай займаецца разам з мужам Анатолям. Гэта яго рукі зробленыя металічныя фігуры буслоў, падстаўка для кветак у выглядзе карэты, стыльная альтанка, казанчы замак, хачіна на курынай лапцы.

Калі прывяла ўсё ў парадак, адкрыла аграсядзібу, – расказвае субясядніца. – Турысты ў асноўным з буйных беларускіх гарадоў: Гродна, Гомель, Мінск, Магілёў. Прыязджаюць сем’ямі. Хто на тры-чатыры дні, іншыя на тыдзень.

«Райскі куточак» разлічаны на шэсць адпачывальнікаў. Ад летняга дажджу схвае ўтульная альтанка, калі пахаладае, сагрэе камін у хаце.

На сядзібе «У Марозы» ў Лявонпалі шашлык гатуецца ў рускай печы, калі на дварэ непагодзіцца. За вакном ясна – хутчэй на вуліцу, дзе зялёна і прасторна. Жывыя сцены з шыршыні і вінаграду, падростаюць туй, урадзіў агрэст, абсыпаныя сакавітымі пладамі яблыні. Можна наладзіць рыбкі ў Дзвіне, што непадалёк, і зварыць у катле юшку.

Гаспадары Алег і Жанна Марозы з задавальненнем праводзяць на сваёй сядзібе выхадны і водпускі разам з дзецьмі.

– Гэта дом дзядулі і бабулі. Тут прайшло маё дзяцінства, – расказвае Алег. – Аграсядзіба дзейнічае чатыры гады. Адпачывалі мінчане, прыязджалі таксама з Наваполацка, Мераў. Пасябралі з турыстамі з Пецярбурга.

– Самі жывем у Глыбокім. Прыемна з кватэры выбрацца на сельскую прастору, – усміхаецца Жанна. – Мэту заробіць не ставім. Запрашаем сюды родных і сяброў.

Пад час адпачынку па Узмёнах «У Пятровіча» даведваюцца шмат цікавага пра рэчы хатняга ўжытку, што бытавалі даўней. У калекцыі гаспадары Віктара Савуціча – са-

«Антоняўка»

мавары, вагі, швейная машынка, газавая лямпа ды іншыя прадметы, аб прызначэнні якіх часам і не здагадаешся. Для адпачывальнікаў – камфортны спальні, прасторная зала, спартыўныя веласіпеды. Вялікі попыт на лазню.

– Акцэнт – на экалогію, – падкрэслівае Віктар Пятровіч. – Дрэва ў пакоях лакам не апрацоўваюць. Некаторыя госці з горада тут забываюцца, што ў іх праблемы са сном.

Пра тое, колькі часу, сілаў і сродкаў патраціў В. Савуціч на стварэнне «беларускай шведцы» (так мясцовыя жыхары называюць аграсядзібу), сведчыць альбом з фотахронікай. Нават не верыцца, што стыльная сядзіба з прадуманым ландшафтным дызайнам дзесяць гадоў таму была звычайнай сельскай хатай з кустоўем і старымі дрэвамі ў двары.

Цікава, як гадоў праз пяць будзе выглядаць «Жураўліная Ельня». Аграсядзібу на хутары Сухія, што ў ваколіцах Дворнага Сяла, Андрэй Літвінаў зарэгістраваў 1 снежня 2017 г.

– Дому ўжо гадоў сто. З сябрам купілі яго спецыяльна для аграсядзібы. Дарэчы, гэта першая ў раёне сядзіба побач з балотам, – расказвае гаспадар. – Працягваем добраўпарадкаваць тэрыторыю. Аднак атмасферу далёкага мінулага захаваем. Вырошчваем авёс для коней, на якіх будзем катаць адпачывальнікаў, пасадзілі бульбу. Па прафесіі я павар. Гасцей частую стравамі, прыгатаванымі ў рускай печы. У жніўні чакаю турыстаў з Германіі.

Навокал шыршыні і зялёная прастора. Дзьме свежы вецер, і зусім не адчуваюцца абцяжаныя 27 градусаў спякоты. Ручкой падаць да Ельні. Увечары закурляюць журавы. Яны штотды пралятаюць міма хутара, і каб палюбавацца на

высакародную птушку, не патрэбны бінокль.

Вандроўка расцягнулася амаль на цэлы працоўны дзень. Стомленасць не дакучала. Цікавыя сустрэчы сілкуюць энергіяй. Адпачываць таксама трэба ўмець.

Лічбы

Лідар па колькасці аграаксядзібаў у Віцебскай вобласці – Браслаўскі раён, 301 адзінка. На Мёршчыне 47 аграаксядзібаў. Гэта другое месца ў вобласці. Найбольшая колькасць у Перабордскім сельсаб’ядзе – 12.

У 2015 – 2017 гг. аграаксядзібы Мёрскага раёна прынялі 3 248 турыстаў. З іх 396 – замежныя грамадзяне. Найбольшая колькасць адпачывальнікаў з Расійскай Федэрацыі. Наведваліся турысты з Латвіі, Польшчы, Вялікабрытаніі, Швецыі, Ізраіля, ЗША, Шпры-Ланкі.

Каментар Ларысы Малецкай, загадчыцы сектара спорту і турызму Мёрскага райвыканкама:

– Кожная з аграаксядзібаў мае свае адметнасці, каларыт, па-свойму прыябная для турыстаў. У «Орцаўскай прыстані» прадугледжаны ўмовы і для актыўнага, і для спакойнага адпачынку сем’яў з дзецьмі, моладзі і дарослых. З перспектывай глядзяць у будучыню гаспадары «Антоняўкі», шмат зрабілі па добраўпарадкаванні тэрыторыі, маюць цікавыя задумкі. У «Райскім куточку» вябяць даступныя цэны. Адпачынак «У Марозы» – гэта вяртанне ў пару высокага дзяцінства, ва ўтульным доме і двор, сагрэтыя бабулінай пяшчотай і клопатам. Гаспадар сядзібы «У Пятровіча» добраўпарадкоўвае не толькі ўласны падворак, але і бераг Дзвіны. Пажадана, каб у гэтым дапамагалі мясцовыя жыхары. «Жураўліная Ельня», на мой погляд, – цудоўны варыянт актыўнага адпачынку для мужчынаў, захопленых рыбалкай, фоталаваннем, вывучэннем свету прыроды. Радуе, што гаспадары не спыняюцца на дасягнутым, рэалізоўваюць новыя ідэі. Для вялікага напльву адпачывальнікаў трэба актыўна займацца пра сябе на інтэрнэт-прасторы. Спецыяльныя сеткі, спецыялізаваныя сайты дапамогуць даведацца пра прыябныя мясціны Мёршчыны большай колькасці беларускіх і замежных турыстаў.

«Орцаўская прыстань»

Адпачываць сядзіба запрашае з 2011 г. Прыязджалі турысты з Польшчы, Украіны, Расіі, Латвіі, Германіі, буйных гарадоў Беларусі. Па словах гаспадары, у апошнія гады ў нашых людзей попыт на вясковы адпачынак зменшыўся. Але ёсць пастаянныя сябры. Напрыклад, пяць гадоў запар штолета прыязджаюць сем’я з Мінска і Пецярбурга.

«Орцаўскую прыстань» ацэняць аматары актыўнага адпачынку: валебольная сетка, баскетбольнае кольца, бильярдны і тэнісны сталы, мішэнь для дартса. Спадабаецца тут сем’ям з дзецьмі – ёсць арэлі, гамак, пясочніца. Вабіць дваровы дэкор з сама-робнымі бусламі, казанчымі хаткамі, жывымі кветкамі, плеценымі лазовымі кольцамі на дзевяностагадовых дубах.

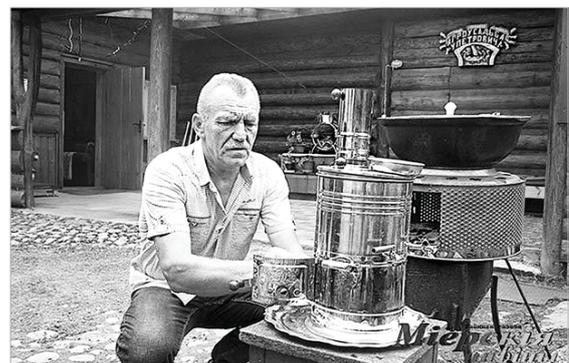
– Сезон адпачынку з мая па жнівень. Рады гасціям і ў іншую пару, – распавёў І. Шабуцкі. – Прапануем таксама экскурсіі па раёне: возім на

Зялёны газон плаўна спускаецца да возера. Па гэтым бысцілі зоймай на лыжах ці санках праехаць... Пра зімовыя забавы гаспадары думаюць. А на лета – лодка, рыбалка, валебол, ласня, экскурсіі.

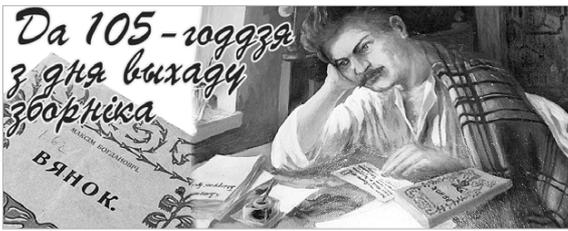
– На адпачынак у кожнага свае планы. Камусьці дастаць ласні і шашлык, іншым хочацца не толькі пазагараць і ў валебол пагуляць, але і кружыць пашырыць, – гаворыць Таццяна. – Аднак усе цікавіцца, ці ёсць на сядзібе ласня і вадаём паблізу.

І папарышыся, і ў возеры асважышыся на аграсядзібе «Райскі куточак» у Ідолце. Яшчэ можна сарваць свежы агурок з грядкі, пасмажыць шашлык, пракаціцца на веласіпедзе па ваколіцах, спаतोліць смагу духмянай ліпавай гарбаты, да якой гаспадары Ірына Максімовіч прапануюць піражкі з яблыкамі.

– Дом купіла для дачы. Спатрэбілася сур’ёзны рамонт, генеральная ўборка падворка.

«У Пятровіча»

Падарунак ад Янкі Саламевіча

Акрамя каштоўных арыгінальных зборнікаў Максіма Багдановіча «Вянок» (1913 год) з аўтаграфамі аўтара і Уладзіміра Дубоўкі, пра якія мы распавялі ў папярэдніх артыкулах, у фондах Літаратурнага музея Максіма Багдановіча захоўваецца яшчэ некалькі каштоўных экзэмпляраў.

Адно з кніг перадаў у музейны збор Іван Саламевіч, даследчык, літаратуразнаўца, бібліяграф. Вельмі хутка мы будзем адзначаць 80-годдзе з дня нараджэння Янкі Саламевіча (большасць ведае яго пад такім імем). Ён нарадзіўся 29 кастрычніка 1938 года ў в. Малая Крачка Слонімскага раёна. Скопчыў Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт, працаваў у розных установах культуры, навукі, інфармацыі. Вялікую частку жыцця аддаў працы ў Беларускай Савецкай Энцыклапедыі (цяпер – «Беларуская Энцыклапедыя імя П. Броўкі»).

Асноўная сфера інтарэсаў Івана Уладзіміравіча – беларускі фальклор; у 1971 годзе ён абараніў дысертацыю «Міхал Федаровскі – фольклорыст», выдаў манаграфію, напісаў і апублікаваў шмат артыкулаў. Але, калі ўважліва праналізаваць навуковую дзейнасць, можна заўважыць, што ён працягнуў асабліва цікавацца да асобы М. Багдановіча і яго творчасці. І можна сказаць, у гэтым

плане І. Саламевічу шанцавала, бо хіба ж не шчасце адшукаць у адзеле рукапісаў Дзяржаўнай бібліятэкі СССР (цяпер – Расійская дзяржаўная бібліятэка) аў-

І. Саламевіч са зборнікам «Вянок» у Літаратурным музеі Максіма Багдановіча

тограф М. Багдановіча – віншаванне з 70-годдзем, адпраўленае паэтам знакамiтам рускаму філолагу Ф. Коршу ў 1911 годзе.

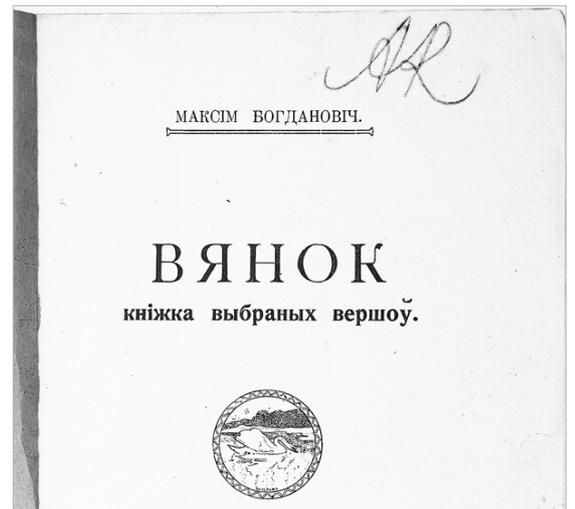
Таксама Янка Саламевіч выказаў меркаванне, што М. Багдановіч з'яўляецца аў-

тарам верша «Современным поэтам» (на рускай мове), што ўпершыню быў апублікаваны ў 1913 годзе, у яраслаўскай «Северной газете». Даследчык прывёў сур'ёзныя аргументы ў пацвярджэнне сваёй версіі, гэта дазволіла ўключыць верш у «Поўны збор твораў» М. Багдановіча (том 1, раздзел Dubia). Іван Уладзіміравіч адшукаў невадомы пераклад верша «Служкія ткачыхі» на польскую мову. Пераклад Ю. Вяжынскага мае асаблівае значэнне, таму што быў зроблены пры жыцці аўтара, у 1913 годзе. На жаль, на сённяшні дзень невадома, ці бачыў М. Багдановіч той пераклад, ці ведаў наогул пра яго існаванне. Затое дзякуючы І. Саламевічу гэта ведаюць сучасныя чытачы.

Яшчэ адзін важкі кірунак дзейнасці Івана Уладзіміравіча ў галіне багдановічазнаўства – гэта падрыхтоўка энцыклапедыі, прысвечанай генію беларускай літаратуры. Шлях выдання быў няпростым, працу распалі ў 1990-я гады. Ініцыятарамі выступілі супрацоўнікі Літаратурнага музея Максіма Багдановіча, «Беларускай Энцыклапедыі», даследчыкі творчасці. Іван Саламевіч быў прызначаны навуковым рэдактарам, займаўся складаннем слоўніка для энцыклапедыі «Максім Багдановіч», пісаў артыкулы.

На жаль, праца над выданнем была спыненая, па аб'ектыўных прычынах энцыклапедыі тады не выдалі. Але ўсё ж справа гэта мела шчаслівы фінал, даведнік «Максім Багдановіч» убачыў свет у 2011 годзе, калі ў Беларусі шырока адзначалі 125-годдзе з дня нараджэння паэта. Мікалай Трус стаў навуковым рэдактарам, Іван Уладзіміравіч увайшоў у склад рэдакцыйнай калегіі, быў аўтарам шматлікіх энцыклапедычных артыкулаў.

Для супрацоўнікаў Літаратурнага музея Максіма Багдановіча ад пачатку стварэння ўстаноў І. Саламевіч стаў добрым сябрам, дарадцам,

Тытульны аркуш «Вянка» з манаграмай

фондаўтваральнікам. Дзякуючы яму фонды папоўніліся каштоўнымі матэрыяламі, што даюць сучасным даследчыкам падказкі кірункаў далейшых пошукаў у галіне багдановічазнаўства. Зразумела, што калі ў музеі пачалі весці актыўныя пошукі арыгінальных зборнікаў «Вянок» М. Багдановіча, навуковыя супрацоўнікі не маглі не задаць пытанне пра кнігу Івану Уладзіміравічу.

Можна ўявіць радаць музейшчыкаў, калі аказалася, што экзэмпляр кнігі 1913 года захоўваецца ў І. Саламевіча, і што ён не супраць паказвае яе. Ён прыйшоў у музей раптоўна, не вельмі добра сябе пачуваў і нават адмовіўся распрацаваць. І вось перад намi яшчэ адна «кніжка выбраных вершаў»; знешні выгляд паказваў, што жыццё ў яе было цікавае, насычанае, што не адзін дзясяткаў чытачоў перагортвалі старонкі, спрабуючы дакрануцца да сапраўднай Паэзіі.

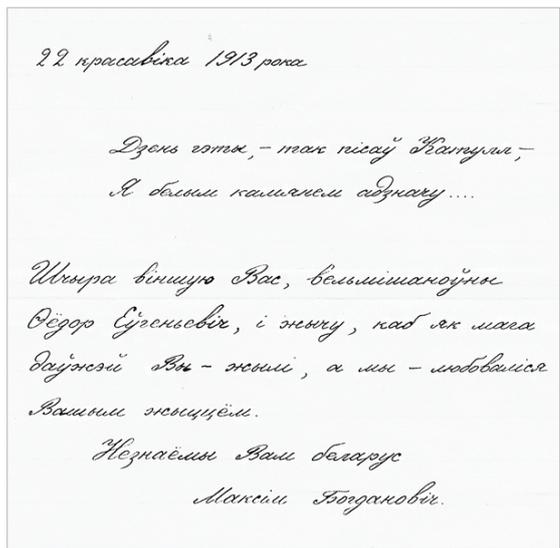
На жаль, сапраўдная гісторыя кнігі была таямніцай і для Івана Уладзіміравіча, і для супрацоўнікаў музея. Гэты экзэмпляр не мае аўтаграфу і дароўных надпісаў, пра аднаго з уладальнікаў кнігі гаворыць толькі манаграма – дзве лацінскія літары – «AR». Першы раз Іван Уладзіміравіч

толькі паказаў кнігу, перамоўваў аб перадачы зборніка не вялася, бо было бачна, што для яго гэта сапраўдная каштоўнасць, развітацца немагчыма.

І ўсё ж, пасля доўгіх перамоваў і «ўтаварванняў» з боку музейных супрацоўнікаў, у 2008 годзе зборнік «Вянок» паступіў на захаванне ў фонды Літаратурнага музея Максіма Багдановіча. Колькасць арыгінальных зборнікаў, музейных каштоўнасцяў, павялічылася, у беларускіх і замежных даследчыкаў ёсць магчымасць прадаваць з кнігай. Супрацоўнікі музея працягваюць навукова-пошукавую дзейнасць, канчаткова мэта – раскрыць сакрэт манаграмы, даведацца, хто быў уладальнікам кнігі, якія шляхі яна прайшла да таго, як патрапіць у збор выдатнага навукоўца і даследчыка Янкі Саламевіча, а потым у музей.

Ірына МЫШКАВЕЦ,
вядучы навуковы супрацоўнік
Літаратурнага музея
Максіма Багдановіча

Р.С. Пажанжаныя чытачы,
супрацоўнікі музея будуць
удзячны за падказку, хто мог
хавання за манаграмай. Таксама
чакаем падказак аб
кірунках далейшых пошукаў
«Вянка».

Аўтаграф М. Багдановіча, выяўлены І. Саламевічам

У тэатры «Зьніч»

19 верасня старэйшых глядачоў запрашаюць на прэм'еру манаспектакля «Мама» па водле фантастычнай п'есы чэшскага драматурга Карэла Чапэка і вершаў народнага паэта Беларусі Рыгора Барадуліна, якія ён прысвяціў сваёй маці. Чым чалавек трымаецца ў жыцці? Што дапамагае яму выжыць пад час катастрофы? Толькі сапраўдныя каштоўнасці: спгада, надзея, вернасць, абавязак – і любоў, якая застаецца, нават калі нашых родных ужо няма побач. І вось вакол мамы Далорэс збіраюцца яе сыны: урач Ондра, лётчык Іржы, Карнэль, Пётра і малодшы Тоні, які піша вершы... Аўтар інсцэніроўкі, рэжысёр-пастаноўшчык і выканаўца – Галіна Дзягілева. Мастак-пастаноўшчык – Андрэй Мераўноў, кампазітар – Алег Залётнеў.

24 верасня на сцэне дзіцячы манаспектакль-сустрэча «Вясёлая каруселя» па водле твораў Артура Воўскага. Заслужаная артыстка Рэспублікі Беларусь Ларыса Горцава нібыта на чароўнай каруселі правядзе глядачоў па жыцці і творах выдатнага беларускага паэта. Дзеткаў чакаюць вершы, гульні, казкі, загадкі і разнастайныя прыгоды. А калі нехта пажадае стаць на хвіліну музыкам ці акцёрам,

то і гэта магчыма на чароўнай каруселі! Музычнае суправаджэнне на цымбалах зладзіць Дар'я Неўмяржыцкая.

Тым жа вечарам дарослых глядачоў чакаюць на манаспектаклі «Прыпадаю да нябёс». «Я думала, лёсам мне дадзена многа, і многае, праўда, мне лёс падарыў...». Гэтыя радкі належыць Яўгеніі Янішчыц, для якой паэзія стала жыццём. Яе паэтычныя вобразы не адпускаюць чытача, яшчэ змянна саграваюць цэлымі днямі.

Выканаўца – заслужаная артыстка Рэспублікі Беларусь Ларыса Горцава, аўтар інсцэніроўкі і рэжысёр-пастаноўшчык – Галіна Дзягілева, музычнае суправаджэнне на цымбалах зладзіць Марыя Кучынская.

Увечары 25 верасня адбудзецца прэм'ера манаспектакля «На скрыжаванні снюў». Выканаўца і аўтар інсцэніроўкі – Навум Гальперовіч, саліст-інструменталіст – Сяргей Кравец.

Спектаклі праходзяць у тэатральнай зале Культурнага цэнтра кафіцэля Св. Сымона і Св. Алены. Дзіцячыя пастаноўкі пачынаюцца а 15-й гадзіне, дарослыя – а 19-й. Дадатковую інфармацыю можна атрымаць па мінскім тэлефоне: 331-75-53.

Кнігі Алексіевіч – у кожную бібліятэку!

Памятаю тое радаснае ўзрушэнне, калі ў пачатку кастрычніка 2015 г. краіну ластаўкай абляцела навіна аб прысуджэнні беларускай пісьменніцы Свята-лане Алексіевіч Нобелеўскай прэміі. Найганаровай у свеце прэміяй было адзначанае яе пяцікіжжа «Галасы Утопіі» з фармулёўкай «За шматгалосую творчасць – помнік пакутам і мужнасці ў наш час». За ўсю гісторыю прысваення Нобелеўскай прэміі з 1901 г. (штогадова, апроч 1914, 1940 – 1943 гг.) былі ўганараваныя толькі 5 прадстаўнікоў рускай літаратуры – І. Бунін (1933), Б. Пастэрнак (1958), М. Шолахаў (1965), А. Салжаніцын (1970), І. Бродскі (1987). Не атрымалі яе і нашы класікі Янка Купала, Якуб Колас, В. Быкаў. Першы нобелеўскі лаўрэат у гісторыі Беларусі С. Алексіевіч стала 14-й жанчынай сярод пераважнай большасці тытулаваных мужчынаў-літаратараў свету. На радзіме пісьменніцы ў вёсцы Капаткевічы Петрыкаўскага раёна механізатары заявілі аб жаданні назваць яе імем трактар. З ёй і мы, беларусы, узышлі на п'едэстал, адчулі гонар ад усведамлення, што жывем з лаўрэатам у адзін час, што беларуская літаратура выйшла на сусветную прастору. Літаратурная спадчына пісьменніцы складае 5 кніг, якія карыстаюцца попытам на ўсіх кантынентах, знаходзяць шырокае рэзананс у ЗША, Германіі, Вялікабрытаніі, Японіі, Францыі, Швецыі, Кітаі, В'етнаме, Індыі. Толькі за апошнія некалькі гадоў выйшла 356 яе кніг на розных мовах.

Лаўрэатства прыцягнула дадатковую ўвагу да творчасці С. Алексіевіч. У бібліятэках адразу наймаверна выраслі запыты на яе кнігі, і тады ж выявіўся недахоп выданняў аўтара ў беларускіх кніжніцах. Бібліятэкі нашага раёна маглі задаволіць масавыя попыт толькі на дзве першыя кнігі – «У вайны не жаночы твар» і «Апошнія сведкі», выдадзеныя да 40-годдзя Перамогі ў 1985 г. Дарэчы, дабютная кніга з крылатай назвай стала візітнай карткай не толькі пісьменніцы, але і самой тэмы вайны, заняла пачаснае месца ў краязнаўчых публікацыях Бярэзінскіх бібліятэк, бо ў ёй змешчаны ўспаміны 5 нашых зямлячак. У бібліятэчным музеі Бярэзінскай раённай бібліятэкі яркі рытэт захоўваецца кніга з зычлівым дарчым аўтографам С. Алексіевіч на памачы аб сустрэчы пісьменніцы 17 чэрвеня 1988 г. з мясцовай інтэлігенцыяй у Беразіне. Кніга «У вайны не жаночы твар» выдавецтва «Мастацкая літаратура» на рускай мове мела на той час фантастычны наклад – 2 мільёнаў асобнікаў, а знакавая кніга «Чарнобыльская малітва», адзначаная прэстыжымі расійскай, еўрапейскай і амерыканскай літаратурнымі прэміямі, у Беларусі выйшла ў 1999 г. накладам усяго 1 тысяча асобнікаў. Калі ў 2008 г. да 60-годдзя пісьменніцы супрацоўнікі нашай бібліятэкі ладзілі аўкцыён літаратурных шэдэўраў Алексіевіч «Выкупі кнігу рэкламай», найбольшы рэйтынг мела менавіта «Чарнобыльская малітва». Між тым у нашых бібліятэках на той час на ўвесь раён было толькі 6 асобнікаў гэтага сусветна прызнанага выдання. Паказальна, што французскія выдаўцы ўключылі твор у прэстыжную серыю, якая аўтаматычна трапляе на паліцы кожнага занятага (і таму пераборлівага) бізнесмена. Кніга «Цынкавыя хлопчыкі» таксама

мела незаўздроснае прадстаўніцтва ў мясцовых бібліятэках: нягледзячы на некалькі перавыданняў (1991, 1998, 2013) на рускай і беларускай мовах, – усяго 5 асобнікаў на ўвесь раён. Заключная кніга літаратурнага праекта пісьменніцы – «Час сэканд-хэнд» 2013 г. выдання, за якую С. Алексіевіч адзначаная прызам чытацкіх сімптыяў прэміі «Вялікая кніга» (2014), увогуле была адзінаквым асобнікам ураённай бібліятэцы. Картаці дакамплектавання поўніліся заяўкамі на творы Алексіевіч, аднак набыць выданні ў фонды бібліятэк не было ніякай магчымасці.

І вось прыемная падзея. Да 70-годдзя Святланы Алексіевіч дзякуючы намаганням грамадскай краіны з фінансавай падтрымкай «Белгазпрамбанка» ажыццэўлены грандыёзны праект – 5-томнік С. Алексіевіч на беларускай мове – у кожную бібліятэку краіны! Цяпер пяцікіжжа «Галасы Утопіі» можна знайсці ва ўсіх беларускіх бібліятэках. Кожная бібліятэка краіны – абласная, гарадская,

Калісьці рамантычны паэт Аляксандр Блок сказаў: «Мы дрэнна ўмеем аддзяляць сапраўдныя кнігі ад рыначнага хламу. Хлам часта выдаецца больш раскошна, чым сапраўдныя кнігі». Амаль стагоддзе прайшло, а выказванне ўсё актуальнае. Ва ўмовах сённяшняй камерцыялізацыі кніжны хлам настолькі засланіў сапраўдную літаратуру, што цяжка разгледзець у гэтай плыні ўласна мастацкія, сапраўдныя творы. Кнігі сапраўднай мастацкасці валодаюць вялікай сілай: ты адкрываеш іх, яны – цябе. Не прамініце! Кожны беларус, кожны адукаваны, інтэлігентны, неабякавы чалавек павінен прачытаць творы Алексіевіч. Цяпер для гэтага ёсць усе магчымасці. Пяцікіжжа пісьменніцы на беларускай мове – не застылы скарб, які будзе пыліцца ў кнігасховішчах, гэта жывая вада для духоўнага прасвятлення, для больш глыбіннага спасціжэння чалавека ў свеце, асэнсавання рэальнасці.

Тамара КРУТАЛЕВІЧ, загадчык аддзела маркетынгу Бярэзінскай ЦРБ

Званы мінуўшчыны Гудуць

(Працяг. Пачатак у №№ 30–33)

Аднак нядаўна ва ўкраінскім навуковым гістарычным часопісе «Сверянскі літопіс» з'явіўся напісаны ў суаўтарстве трыма аўтарамі артыкул «Неведомый малюнок Любеча 1651 р.», у якім, з прэзэнціяй на сенсацыйнасць, зробленая спроба абгрунтаваць версію, што на малюнку А. ван Вестэрфельда «Loiow oppidum» адлюстраваны Любеч, а не Лоеў. Такія высновы выглядаюць дзіўнымі ўжо таму, што яны рабіліся на падставе не арыгінала малюнка галандскага мастака, а яго копіі, зробленай у XVIII ст., якая знаходзіцца ў Музеі войска польскага ў Варшаве. Не стрымала імпэт аўтараў артыкула і намаляваная А. ван Вестэрфельдам у правым куце малюнка тумба-станд з выявай захопленых у казакі харугваў і надпісам на латыні «Loiow oppidum». Можна меркаваць, што мастак прадбачыў у будучым магчымыя спробы інсінуацыі нахонт перамогаў яго патрона – Я. Радзівіла – і месца, дзе яны былі дасягнутыя, і непасрэдна на малюнку пакінуў асабісты знак, які б абараняў ад правай фантазіяў на гэты конт.

Тумба-станд на малюнку – гэта не проста скрыня са сцяжкам і выпадковым надпісам, гэта знак мастака і сімвал вялікіх перамогаў лівінскага польнага гетмана пад Лоевам.

А якую перамогу атрымаў Я. Радзівіч пад сценамі Любеча? Аніякай. Перамогі ў Лоеўскіх бітвах былі атрыманымі на адлегласці амаль 40 км ад Любеча. У Любеч войска ВКЛ увайшо не адразу пасля Лоеўскай бітвы 6 ліпеня 1651 г., а праз некалькі дзён і без бою, таму што пры яго набліжэнні наказны палкоўнік Антон Марк з казакамі па просьбе жыхароў пакінулі Любеч.

На малюнку горад добра праглядаецца па перыметры, у ім адлюстраваная адна царква, таму што на самой справе ў Лоеве ў сярэдзіне XVII ст. існавала толькі Свята-Троіцкая царква.

У гэты ж час у Любечы інвентары налічваюць 2 царквы, прычым парэшткі адной з іх былі выяўленыя вядомым расійскім археолагам Б. Рыбаковым непасрэдна на замчышчы Любечскага замка. Але і гэтыя абставіны чамусьці не патрапілі пад увагу аўтараў артыкула.

У аснову сваёй версіі яны паклалі памылковае ўяўленне, што Лоеў быў спалены казакамі ў час вайсковых баталій 1649 г., і, маўляў, таму ў А. ван Вестэрфельда не было рэальнай магчымасці намаляваць Лоеў у 1651 г. без сведчанняў яго спальвання. І на самой справе ў польскіх і расійскіх хроніках і мемуарах даволі часта сустракаюцца звесткі аб тым, што казакі рабавалі, палілі і забівалі. Але рабілі яны гэта выключна ў дачыненні да шляхты, касцёла, а таксама арандатараў і яўрэяў, якіх лічылі саўдзельнікамі эксплуатацыі. Казакі, у складзе якіх было шмат выхадцаў з Беларусі, ішлі не захопліваць, а вызваляць беларускіх сялянцаў і мяшчанцаў ад Польшчы і шляхецкай няволі, а таксама прымалі казакі ў гэтай якасці, адкрывалі брамы сваіх гарадоў і мястэчак, дапамагалі, многія з іх, у тым ліку і дробныя шляхціцы, «казачыліся» і сталі пад казакі сцягі. У абставінах тагачаснай даволі шчыльнай драўлянай забудовы і саламяных дахаў у гарадах і мястэчках нават падпаўванне замка магло прывесці да выгарання пасада, у якім пражывала насельніцтва, цалкам ляльнае да казакоў. Апошнія павінны былі ўлічваць гэтыя акалічнасці, каб не згубіць падтрымку мясцовага насельніцтва.

У беларускай гістарыяграфіі наогул не існуе дакладных сведчанняў таго, што ў час казацка-сяянскай вайны 1648–1651 гг. казакі спалывалі беларускія паселішчы. У сувязі з гэтым ёсць падставы сцвярджаць, што ў гэтую вайну казакі не спалывалі Лоеў. Не паліў яго і Радзівіл, бо ляжучане не аказвалі супраціў войску польнага гетмана. Таму можна меркаваць, што на малюнку «Loiow oppidum» Лоеў адлюстраваны мастаком з натуры або па памяці, без яскрава бачных слядоў яго разбурэння. Гэтыя высновы пацвярджаюць і звесткі, знойдзеныя ў польскіх архівах украінскім навукоўцам Ю. Мыцькам аб тым, што з 20 верасня па 8 кастрычніка 1651 г. Лоеў быў у аблозе казацкіх войскаў С. Падабайлы, але, дзякуючы абарончым збудаванням і мужнасці лівінскай залогі на чале з ротмістрам Аляксандрам Яблоўскаму, паспяхова вытрымаў аблогу.

7 ліпеня 1651 г. пахавальная каманда лівінскага войска пахавала ўсіх забітых. Адаючы пашану вядомаму казацкаму палкаводцу, Радзівіл распарадзіўся пахаваць Нябабасона, па казацкай традыцыі, у высокай магіле. (Верагодна, пахаванне адбылося на старых могілках Рэпак, таму што загінулы ў Лоеўскай бітве 31 ліпеня 1649 г. былі пахаваны на старых праваслаўных могілках Лоева).

(Заканчэнне на стар. 8)

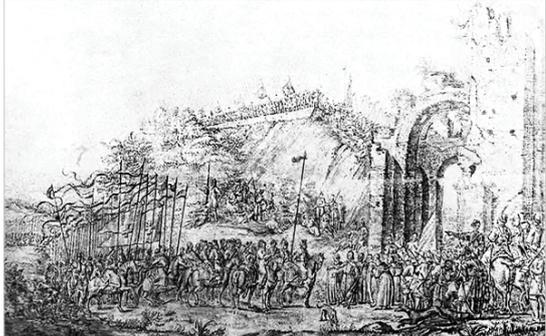
(Заканчэнне. Пачатак на стар. 7)

Затым войска польнага гетмана рушыла далей чарнігаўскім накірункам і 9 ліпеня спынілася каля сценаў гэтага горада. Радзівіл не стаў штурмаваць горад, у якім знаходзілася каля 40 000 абаронцаў, каб не губляць час і людзей. Яго войска павярнула на Любеч, а праз некалькі дзён зноў пераправілася на правы бераг Дняпра і каля Чарнобыля нанесла паражэнне аддзелам палкоўнікаў Антона Ждановіча і Філона Гаркушы, прымусіўшы іх у спешцы адступіць у кіеўскім накірунку, што зняло пагрозу флангавага ўдару па літвінскім войску з захаду.

Шлях на Кіеў Радзівілу быў адкрыты. 4 жніўня 1651 г. войска гетмана польнага ВКЛ Януша Радзівіла ўвайшло ў пакінуты паўстанцамі Кіеў.

Паход войскаў ВКЛ на Украіну рэзка змяніў суадносіны сілаў на тэатры ваіны ўкраінскіх казакоў з Польскай Каронай на карысць апошніх. Казакі страцілі ініцыятыву ў гэтай ваіне і вымушаны былі заключыць 28 верасня 1651 г. неспрыяльны для сябе Белацаркоўскі мір.

Урэшце, каб захаваць парасткі дзяржаўнасці Украіны, гетман Хмяльніцкі і казацкая старшыня пайшлі 18 студзеня 1654 г. на саюз з Маскоўскай дзяржавай, вядомы ў гісторыі як Пераяслаўская рада.

«Кіеў, Залатыя вароты. 1651 г.», А. ван Вестэрфельд

Два мядзведзі

Пройдуць 4 гады пасля Лоеўскай бітвы 6 ліпеня 1651 г., і ВКЛ апынецца на мяжы страты сваёй дзяржаўнасці. Большая частка яго тэрыторыі разам з Вільняй патрапіць на пачатку ваіны Расіі з Рэччу Паспалітай 1654 – 1667 гг. пад расійскую акупацыю.

У гэты ж час Польшча будзе весці цяжкую і няўдалую для яе Паўночную ваіну (1655 – 1660) са Швецыяй. У такой драматычнай сітуацыі Януш Радзівіл (вялікі гетман ВКЛ з 1654 г.) у рэчывы свайго жыццёвага крэда зробіць адчайную стаўку на моцную тады ў ваенных адносінах Швецыю, каб з яе дапамогай вызваліць ВКЛ ад расійскіх войскаў і захаваць дзяржаўнасць Княства.

20 – 23 кастрычніка 1655 г. у родавым маёнтку Радзівілаў Кейданы (сёння ў Кедайнскай Літоўскай Рэспубліцы) з яго ініцыятывы літвінскі бок адмовіцца ад Люблінскай уніі з Польшчай і падпіша ваенна-палітычны саюз са Швецыяй, вядомы ў гісторыі як Кейданская унія.

Але шведскі кароль не будзе спяшацца з дапамогай свайму новаму саюзніку, і той застаецца сам-насам з Масковіяй. У гэтых абставінах большая частка вайсковай шляхты разам з польным гетманам Вінцэнтам Гансёўскім уздымуць рожак у войску ВКЛ, створаць канфедэрацыю прыхільнікаў уніі з Польшчай у Вярбілаве і адмовяцца падтрымаць свайго палкаводца. Яны абвінаваціць вялікага гетмана ў памкненні ўсталяваць манархічную ўладу Радзівілаў у Княстве. Тады, застаўшыся з невялікай часткай вернага яму войска, Радзівіл разам са шведскім войскам накіроўваецца ў Падляшска, дзе займае г. Тыкоцін.

Там ён раптоўна памірае ў апошні дзень снежня 1655 г. Існуе версія, што Януш Радзівіл быў атручаны, бо перадпахаваннем было заўважана, што яго цела пабралася чорнымі плямамі. Так здараецца ў тым выпадку, калі смерць наступае ад моцнай атруты.

Смерць 43-гадовага палкаводца была жудаснай. Калі ён страціў прытомнасць, то моцна стагнаў і роў, быццам у перадсмяротных мроях бачыў сябе і Багдана Хмяльніцкага ў адной бярозе ў вобразях мядзведзяў. Яны ў шаленстве рвалі і грызлі адзін аднаго, замест таго каб паразумецца, дачакацца цёплага веснавага сонейка і разам выйсці на вольную прастору.

Мікола АНІСАВЕЦ

(Друкеўца паводле літаратурнага альманаха «Палац», вып. 5, 2017 г.)

Верасень

14 – Левановіч (сапр. Лявонаў) **Леанід Кірэвіч** (1938, Касцюковіцкі р-н), пісьменнік, лаўрэат Літаратурнай прэміі імя І. Мележа (1999), прэміі Федэрацыі прафсаюзаў Беларусі (2005) – 80 гадоў з дня нараджэння.

14 – Ромер Міхал (1778 – 1853), грамадска-палітычны дзеяч Літвы і Беларусі – 240 гадоў з дня нараджэння.

15 – Кавязін Мікалай Аляксандравіч (1898, Жлобін – 1950), рэжысёр, педагог, мастак, тэатральны дзеяч, заслужаны артыст Беларусі – 120 гадоў з дня нараджэння.

16 – Дацук Віктар Нічыпаравіч (1938, Хойніцкі р-н), кінарэжысёр, сцэнарыст, аператар, журналіст, народны артыст Беларусі, заслужаны дзеяч мастацтваў Беларусі, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі СССР (1985), прэміі Ленінскага камсамола Беларусі (1976) – 80 гадоў з дня нараджэння.

17 – Качан Якаў Іосіфавіч (1918, Калінкавіцкі р-н – 2012), журналіст, заслужаны дзеяч культуры Беларусі – 100 гадоў з дня нараджэння.

18 – Валчэцкі Леанід Паўлавіч (1913, Вілейскі р-н – 1991), беларускі тэатральны дзеяч, заслужаны дзеяч культуры Беларусі – 105 гадоў з дня нараджэння.

20 – Маціш Ніна Іосіфаўна (1943, Бярозаўскі р-н – 2008), пісьменніца, перакладчыца, лаўрэат Літаратурнай прэміі імя А. Куляшова (1984) – 75 гадоў з дня нараджэння.

21 – Альшэўскі Віктар Уладзіміравіч (1953, Бялыніцкі р-н), беларускі мастак-жывапісец, педагог – 65 гадоў з дня нараджэння.

21 – Елісеенкаў Алег Мікалавіч (1958), кампазітар, заслужаны дзеяч мастацтваў Беларусі, лаўрэат прэміі Саюзнай дзяржавы Беларусі і Расіі (2016), прэміі Федэрацыі прафсаюзаў Беларусі (2011) – 60 гадоў з дня нараджэння.

21 – Янкоўскі Фёдар Міхайлавіч (1918, Глускі р-н – 1989), мовазнаўца, заснавальнік беларускай фразеалогіі, пісьменнік, фалькларыст, заслужаны дзеяч навукі Беларусі – 100 гадоў з дня нараджэння.

22 – Шынклер Хвядос Сяргеевіч (1903, Мінскі р-н – 1942), беларускі празаік, драматург і сцэнарыст, загінуў пад Сталінградам – 115 гадоў з дня нараджэння.

23 – Маўзон Аркадзь (сапр. Маўшэнзон **Арон Іосіфавіч**; 1918, Віцебск – 1977), тэатральны дзеяч і кінадраматург – 100 гадоў з дня нараджэння.

24 – Грахоўскі Сяргей Іванавіч (1913, Украіна – 2002), беларускі паэт, празаік, перакладчык, публіцыст, заслужаны работнік культуры Беларусі – 105 гадоў з дня нараджэння.

24 – Мядзёлка Паўліна Вікенцьеўна (1893, Мядзельскі р-н – 1974), дзеяч беларускай культуры, педагог, заслужаны дзеяч культуры Беларусі, адна з першых выканаўцаў ролі Паўлінкі ў аднайменнай камедыі Янкі Купалы – 125 гадоў з дня нараджэння.

Малая краязнаўчая энцыклапедыя

(Пачатак у № 1 за 2003 год)

П АСЫНАК – няродны сын, сын ад папярэдняй жонкі ў адносінах да мацяці ці сын ад папярэдняга мужа ў адносінах да айчыма. Тэрмін толькі ўсходнеславянскі.

П АТАШ (галадн. potasch гаршковы попел) – шчолачная соль (вуглякіслы калій, K₂CO₃), атрыманая з расліннага попелу. Выкарыстоўваўся для вырабу шкла, мыла, фаянсавай палівы, мыцця воўны, ачысткі сукна, адбелвання і фарбавання тканінаў, у кандытарскай вытворчасці, фармацэўтычнай справе і інш.

Паводле гістарычных крыніцаў, вытворчасць паташу ў Беларусі атрымала развіццё да XV ст. На заходніх рынках рускі і беларускі паташ лічыўся адным з лепшых па якасці. Экспарт з Падняпроўя і Палесся ў Заходнюю Еўропу (у асноўным у Англію і Галандыю) дасягнуў у XVI – XVIII стст. значных памераў.

І. Лявёхін у час падарожжа па Беларусі ў 1773 г. сустракаў паташныя промыслы ў многіх мясцінах, у прыватнасці ў Меціслаўскай правінцыі. У канцы XVIII – 1-й палове XIX ст. паташні (буды) дзейнічалі пераважна ў Мінскай і Магілёўскай губернях (Чацэрскае і Прапойскае староствы, Крычэўскае, Быхаўскае, Любавіцкае, Лоеўскае графства, маёнткі ў Барысаўскім, Рэчыцкім, Мазырскім, Давыд-Гарадоцкім, Пінскім паветах). Яны належалі князям Радзівілаў, Любамірскім, графам Патоцкаў, Салагубу, прынцу Вюртэмбергскаму, памешчыкам Горвата, Дабрыньскаму, Славінскаму і інш. Паводле няпоўных звестак афіцыйнай статыстыкі, у 1800 – 1805 гг. на тэрыторыі Бела-

русі дзейнічалі 83 паташныя мануфактуры (у Мінскай губерні – 74, у Віцебскай – 9; па Магілёўскай і Гродзенскай губернях звесткі не прыведзеныя), а ўсяго ў Расіі – 245. Дробныя буды, якія не ўваходзілі ў «род фабрык», пад афіцыйны ўлік не падпадалі. Згодна са справаздачамі мінскага губернатара за 1804 – 1810 гг., у Мінскай губерні штогод выраблялася 50 – 60 тыс. пудоў паташу. Пра геаграфічнае пашырэнне паташнага промыслу па Беларусі сведчылі звесткі тапанімікі: шэраг вёсак у XIX ст. мелі назвы Буда, Буда Паташова, Паташня.

Сыравінай для вытворчасці паташу служыў драўняны попел хваёвых і лісцевых пародаў дрэваў, зрэдку – травяны (з папараці або інш. травы). Выпальвалі попел у ямах, кучах, печках пераважна з павалу, хмызняку, галля, кары дрэваў. Таварны паташ вельмі гіграскапічны, таму яго зашпунтоўвалі ў бочках. Па якасці быў двух гатункаў: лепшы – ардаш, пераляш і горшы – вейдаш, смальчуг. З развіццём фабрычнай вытворчасці і змяненнем колькасці лясоў паташная вытворчасць паступова занепадала. У Беларусі традыцыйны паташны промысел знік на пач. XX ст.

ПАТАШНІКІ – рабочыя на паташнях (будак) – прадпрыемствах па вытворчасці паташу. Падзяляліся на шэраг прафесіяў, з іх асноўныя – папелары (выпальвалі попел у ямах, кучах), клёпачнікі (нарыхтоўвалі клёпкі), карытнікі (вышчалочвалі попел у карытах, чанах), палівачы [выпарвалі шчолак (луг) у печы-гарце] і дапаможныя – возчыкі, конюхі, кавалі, бондары, цагельнікі і інш. Існавала і агульная назва рабочых на паташнях – буднікі.